

Україна у фокусі

11 – 17 липня 2011 року

ЗМІСТ

I. Огляд політичних подій за тиждень.....3

II. Аналітична довідка.....4

Демократичні інституції і демократичні процеси.

Підсумки політичного сезону:

перше півріччя 2011 року.....4

I. Огляд політичних подій за тиждень

**12
липня**

Партія «Наша Україна» пропонує створити Комітет захисту чесних виборів. До обговорення парламентських виборів-2012 вона запросила 17 партій, зокрема «Батьківщину», «Народну Самооборону» та «Фронт змін». Проте на заклик відгукнулись лише УНП, КУН, «Свобода», «Собор», РХП та УСДП, які заявили, що парламентські вибори мають відбуватися за відкритою партійною системою, а не змішаною, як передбачає нинішнє законодавство.

**13
липня**

Юлія Тимошенко подала скаргу до Європейського суду з прав людини.

У ній йдеться про незаконність кримінального переслідування Тимошенко, зокрема у справах про нецільове витрачання Київських коштів, закупівлю автомобілів для сільської медицини та газові угоди з Росією. Інтереси Юлії Тимошенко у Європейському суді представлятимуть харківський адвокат Аркадій Бущенко та Сергій Власенко. Останній зараз захищає экс-прем'єра у судовому процесі щодо газових угод 2009-го року.

**14
липня**

Суд у справі Юрія Луценка перейшов від попереднього розгляду до етапу судового слідства. За словами адвоката Ігоря Фоміна, захист про це не був попереджений. За намагання Юрія Луценка виголосити заяву з приводу цього суддя Сергій Вовк видалив його із залу засідання. Відтак обвинувальний висновок екс-міністру почали зачитувати без нього. Крім того, суддя Вовк вирішив, що журналісти аж до оголошення вироку також не зніматимуть суд на камери.

**15
липня**

Юлії Тимошенко висунули обвинувачення у завданні державі збитків у 1.5 мільярда гривень внаслідок перевищення службових повноважень. Самої Юлії Тимошенко та її захисників у судовій залі в цей час не було. Головуючий суддя Родіон Кіреєв видалив її із зали засідання через те, що вона відмовлялася вставати, звертаючись до суду. Прокурор Лілія Фролова оголосила, які саме протиправні дії вчинила экс-прем'єр під час підписання газових контрактів у 2009 році. За її словами, «після того, як голова правління НАК «Нафтогаз Україна» Олег Дубина відмовився підписати контракти щодо купівлі-продажу природного газу та транзиту природного газу на умовах запропонованих російською стороною Тимошенко дала вказівки Дубині щодо їх підписання та вручила йому зазначені директиви, обов'язкові для виконання».

Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва

Митний союз захищатиме свій ринок від української продукції. Про це заявив російський прем'єр-міністр Володимир Путін. За його словами, оскільки українська влада не має планів входити до Митного союзу, то Росія, Білорусь та Казахстан домовляються про спільні дії для захисту внутрішнього ринку. Путін також повідомив, що між членами спільноти підписано угоду про застосування різних форм і методів проти України, один із таких методів – антидемпінгові розслідування.

II. Аналітична довідка

✓ **Демократичні інституції і демократичні процеси**

ПІДСУМКИ ПОЛІТИЧНОГО СЕЗОНУ: ПЕРШЕ ПІВРІЧЧЯ 2011 РОКУ

8 липня закрилася 8-ма сесія Верховної Ради України 6-го скликання, а 15 липня завершився останній тиждень роботи депутатів у комітетах і фракціях. Зважаючи на те, що після 9 липня у відпустку пішов і Президент України Віктор Янукович, середина липня позначила завершення політичного сезону, який розпочався після різдвяних свят 2011 року.

Чим запам'ятався політичний сезон першої половини 2011 року?

У сфері відносин вищих органів влади

Особливості функціонування системи влади в Україні протягом перших шести місяців 2011 року в цілому були визначені тенденціями, закладеними ще торік: Президент зумів сконцентрувати у своїх руках основний масив повноважень, підпорядкувавши собі виконавчу гілку влади та відсторонивши від участі у виробленні найважливіших політичних рішень парламент. Разом з тим перше півріччя 2011 року зафіксувало повну втрату незалежності законодавчого органу, який перетворився на інструмент реалізації інтересів Адміністрації Президента. Найяскравішим свідченням цього стало ухвалення Верховною Радою закону про пенсійне забезпечення, яке обидва

рази – у першому і другому читаннях – відбулося після прямої вказівки Президента. Так само характерним стало і усунення умов для ведення дискусії між різними політичними силами в парламенті: більшість резонансних законів ухвалювалися представниками більшості без урахування будь-яких зауважень опозиції (під час розгляду пенсійного законопроекту в другому читанні було враховано всього одну поправку від опозиційних фракцій у парламенті). Суттєвого удару зазнала й судова гілка влади. Низка судових процесів, розпочатих у першій половині 2011 року – зокрема, проти колишнього прем'єр-міністра Юлії Тимошенко та колишнього міністра внутрішніх

Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва

справ Юрія Луценка – засвідчили повне підпорядкування судів виконавчій гілці влади і особисто Президентові. Підтвердженням цього стало і серйозне падіння рівня підтримки громадян до судів і правоохоронної системи.

Водночас було закладено передумови для потенційного конфлікту всередині владної команди. Протягом перших шести місяців експерти неодноразово говорили про можливість відставки прем'єр-міністра Миколи Азарова, чия діяльність на посаді глави уряду не дає очікуваних результатів.

У сфері законотворення

За період 8-ї сесії парламентарі ухвалили 221 закон. При цьому кількість резонансних рішень, вироблених Верховною Радою протягом цього періоду, була досить незначною.

Найважливішим документом, який парламент прийняв у цьому часовому проміжку, став закон «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи», який було ухвалено в останній день парламентської сесії. Закон дістав вельми неоднозначну оцінку серед представників експертного середовища, які вказували на те, що пенсійну реформу не можна зводити до підвищення пенсійного віку для жінок і чоловіків-держслужбовців. Крім того, положення закону погіршують умови пенсійного забезпечення для більшості громадян, однак не передбачають реформування існуючої системи нарахування пенсій.

Під час 8-ї сесії було також внесено зміни до Податкового кодексу, прийнятого ще минулого року. Найсуттєвіші нововведення було

Тривожним сигналом для Азарова, зокрема, став лист від глави Національного Банку Сергія Арбузова, в якому той піддав критиці економічну політику прем'єр-міністра та його невиконання умов співпраці з Міжнародним валютним фондом. Попри те, що поки Микола Азаров лишається на своїй посаді, ґрунт для його можливої відставки було вже закладено, а його потенційне звільнення з цієї посади, вочевидь, буде покликане перекласти на нього всю відповідальність за непопулярні спроби реформ.

закладено в законопроекті, який депутати ухвалили в першому читанні 16 червня. Він дещо полегшує умови роботи представників малого і середнього бізнесу, зокрема дозволяючи платникам податку на прибуток відносити на витрати придбання товарів у платників єдиного податку. Крім того, поправки, внесені під час доопрацювання законопроекту до другого читання, також тимчасово скасовують перевірки фізичних осіб-підприємців. Однак незрозуміло, чому ці поправки було внесено лише зараз, адже вони були одними із вимог представників підприємницької акції протесту жовтня 2010 року, які влада тоді проігнорувала. Вочевидь, це слугує ще одним підтвердженням того, наскільки важливим для влади є налагодити справжній діалог з громадськістю, адже в інакше прецеденти з виправленням невдалого Податкового кодексу повторюватимуться.

З 1 липня нарешті вступив у дію закон «Про засади запобігання і протидії корупції в Україні»,

Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва

ухвалений Верховною Радою 7 квітня. З одного боку, уведення цього закону в дію стало безперечним позитивом, адже з початку цього року Україна жила без антикорупційного закону. З іншого боку, він у деяких важливих моментах поступається пакету антикорупційних законів, які Верховна Рада на вимогу Президента скасувала в грудні 2010 року: зокрема, він не містить положень про відповідальність юридичних осіб і фактично узаконює практику позабюджетного фінансування державних установ. Зрештою, найважливішим є те, наскільки українські політики і посадовці будуть виконувати цей закон, адже саме його прийняття ще не гарантує успішність боротьби з корупцією.

Парламент також затвердив першу спробу чинної влади започаткувати зміни в медичній сфері. 7 липня було прийнято закон про здійснення експерименту з реформування системи охорони здоров'я в трьох областях і місті Києві. Попри те, що його наслідки поки що важко

спрогнозувати, експерти вже вказують на корупційний прийнятого документу, зокрема щодо ручного перерозподілу видатків бюджету на медичну сферу. 8-а сесія позначилась також вступом в силу закону «Про доступ до публічної інформації», прийнятого 13 січня. Характерно, що найважливішим наслідком прийняття цього закону стало ігнорування його положень багатьма представниками органів державної влади. Так, на численні запити журналістів щодо надання інформації відмовами або формальними відписками відповідали, зокрема, Адміністрація Президента, Міністерство зовнішніх справ і Державна податкова адміністрація. Однак найбільш показовою була ситуація з народними депутатами, абсолютна більшість із яких відмовилися оприлюднювати свої декларації про доходи за минулий рік. Відповідно, попри його беззаперечно позитивні нововведення, закон про доступ до публічної інформації поки що не виконує свої функції.

У сфері прав людини

Побудова чітко структурованої вертикалі влади на чолі з Президентом дозволила легалізувати практику використання політично вмотивованих кримінальних справ як проти політиків, так і проти громадських діячів. Більшість експертів припускають, що це цілеспрямована стратегія влади щодо переслідування інакомислячих.

Згідно з даними Центру Разумкова, більшість громадян (59,1%) вважає, що правоохоронні органи більш жорстко ставляться до

представників опозиційних політичних сил, аніж до представників влади. Більше того, на думку 52,2% опитаних, кримінальні справи використовуються для боротьби з політичними опонентами, а 48,7% громадян вважають, що влада вдається до політичних репресій.

Найбільш гучними справами проти політиків стали справи проти Юлії Тимошенко та Юрія Луценка. Політичні переслідування опонентів сприймаються як на Заході, так і в Україні як згортання попередніх

Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва

досягнень та відхід від демократичних цінностей, що, безсумнівно, шкодить міжнародному іміджу країни.

Серед найбільш резонансних справ, відкритих проти громадських активістів, – справа учасників підприємницьких акцій протесту, яких звинувачують у зумисному пошкодженні гранітної плитки Майдану Незалежності внаслідок встановлення наметів. Привернула увагу громадськості й справа членів організації «Тризуб», які обезголовили пам'ятник Йосипові Сталіну в Запоріжжі. Учасників звинуватили в злісному хуліганстві.

У сфері свободи слова

За перше півріччя 2011 року ситуація зі свободою слова в Україні суттєво погіршилась. Це мало декілька тривожних проявів.

По-перше, за цей час Президент Віктор Янукович неодноразово демонстрував своє небажання спілкуватися з журналістами і сприймати їхню критику. Так, 6 червня він проігнорував візит журналістів до його резиденції в Межигір'ї. Згодом, аби продемонструвати свою відкритість, він усе ж запросив журналістів до Межигір'я, однак зовсім не тих, кому він обіцяв це зробити. Крім того, інтерв'ю, яке він дав запрошеним журналістам, повністю контролювала його прес-служба, що звело ймовірність незручних для глави держави запитань до нуля. Зрештою, 8 липня Віктор Янукович дав загальнонаціональну прес-конференцію, під час якої більшість питань, поставлених журналістами, мали заздалегідь узгоджений характер, а перебігом прес-конференції, порушуючи рівність прав журналістів на постановку

Обидві справи свідчать про те, що набуває розповсюдження практика кримінальних переслідувань громадян, які виражають погляди, відмінні від владних.

Не можна не згадати також і заяву представників Партії Регіонів, які звинуватили Фонд «Відродження» у фінансуванні акцій протесту в Україні. Це свідчить про те, що, окрім полювання за окремими активістами, влада розпочала переслідування організацій, які займаються підтримкою громадянського сектору, використовуючи позабюджетне фінансування.

питань, керувала перс-секретар Президента Дарка Чепак.

По-друге, протягом останніх шести місяців стало очевидним бажання влади обмежити відкритий характер найбільш резонансних судових справ. Попри обіцянки Віктора Янукович забезпечити повну відкритість судового процесу над Юлією Тимошенко, і в справі Тимошенко, і в справі Луценка судді вже неодноразово приймали рішення про обмеження або заборону трансляції подій у залі суду. Крім того, в обох випадках правоохоронні органи кілька разів не пускали журналістів на засідання суду або силоміць виштовхували їх звідти. Зважаючи на схвальну оцінку дій правоохоронних органів з боку керівництва Міністерства внутрішніх справ, очевидно, що таке грубе нехтування правами журналістів продовжуватиметься й надалі.

Зрештою, найяскравішим підтвердженням проблем зі свободою слова в Україні стала публікація останнього дослідження

Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва

міжнародної організації «Freedom House», в якому вона знизила

рейтинг свободи слова в Україні з «вільного» до «частково вільного».

У сфері міжнародних відносин

На початку квітня 2011 року в Брюсселі відбувся черговий раунд переговорів щодо Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Очікувалось, що до кінця 2011 рік Угоду буде підписано. Проте, як нещодавно стало відомо зі слів посла Польщі в Україні Генрика Літвіна, цього року передбачається лише завершення переговорного процесу; підписання договору буде технічно можливим лише в другій половині 2012 року.

Відтягування моменту підписання можна пов'язати із незадоволеністю країн ЄС політико-правовою ситуацією в Україні. Очевидно, що проєвропейська риторика Віктора Януковича під час зустрічей із європейськими чиновниками виявилась недостатньою підставою для прискорення моменту зближення з ЄС. Знаковим документом, що відобразив позицію більшості європейських політиків стосовно подій в Україні, стала резолюція Європейського парламенту, де було висловлено занепокоєння українською

внутрішньополітичною ситуацією. Поки що Європа обрала позицію спостерігача. Проте якщо Україна не продемонструє зміни, вже під час саміту Східного партнерства, що відбудеться у вересні цього року, посадовці ЄС можуть заговорити більш жорстко.

Не менш напруженими та невизначеними лишаються українсько-російські відносини. Протягом останніх місяців відбулося дві зустрічі прем'єр-міністрів України та Росії. Як і очікувалося, головними питаннями, що обговорювали глави урядів, були перспективи інтеграції України до Митного Союзу та перегляд ціни, яку Україна платить за російський газ. Проте обидві зустрічі не дали бажаних результатів для жодної зі сторін. І Володимир Путін, і Микола Азаров продемонстрували жорсткість своїх позицій та небажання йти на взаємні поступки. На думку експертів, в майбутньому варто очікувати подальшого загострення двосторонніх відносин.

У сфері суспільних настроїв

За період останнього півріччя спостерігалось поступове збільшення кількості громадян, які не вважають обраний напрям розвитку правильним. Згідно з даними останніх соціологічних досліджень, що були проведені Центром Разумкова, більшість респондентів (63,4%) вважають, що Україна розвивається в неправильному напрямку, в той час як на початку цього року таких було

58%. Натомість, протилежної думки – що розвиток подій відбувається в правильному напрямку – притримуються лише 15,2% опитаних. На думку експертів, саме такою є реальна кількість громадян, які підтримують нинішню владу. Негативна оцінка ситуації в Україні вплинула і на електоральний рейтинг партії влади. Так, дані соціологічного опитування, проведеного Київським

Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва

міжнародним інститутом соціології, засвідчили, що рівень підтримки Партії Регіонів (ПР) становить 13,5%, а Віктора Януковича – 15%. У порівнянні з рейтингами на початку року рівень підтримки ПР та її лідера знижується. Водночас рейтинги Юлії Тимошенко (11%) та однойменного блоку (10,9%) лишаються незмінним.

На сьогодні можна виокремити такі основні тенденції: 1) рівень підтримки влади постійно знижується, що, вочевидь, триватиме й далі; 2) інтерес громадян до політичних процесів і

участі у виборах також падає (лише 53% громадян готові взяти участь у наступних виборах).

Погіршення ситуації, а також ухвалення низки непопулярних законів можуть сприяти посиленню протестних настроїв населення. Лише 26% українців заявили, що не братимуть участі у протестних акціях за жодних обставин. Проте, як вважають експерти, повільне погіршення ситуації навряд чи призведе до протестів, наслідком радше може стати адаптація українців.

Висновки

Таким чином, політичний сезон першої половини 2011 року позначився низкою важливих тенденцій. У сфері відносин вищих органів влади очевидним стало встановлення авторитарного режиму, яке проявилось в повному підпорядкуванні законодавчої, виконавчої та судової гілок влади Президентові. Законотворча діяльність позначилась тим, що найбільш резонансні документи, прийняті протягом цього періоду, дістали неоднозначні оцінки від експертів і громадськості, оскільки вони не передбачали справжнього реформування тих галузей, яких стосувалися, або просто не виконувалися представниками влади. У царині прав людини влада розпочала сплановану стратегію щодо кримінального переслідування інакомислячих, що проявилася у відкритті низки справ проти представників опозиції та громадських активістів. У сфері свободи слова права журналістів зазнавали суттєвих обмежень, а найвищі державні посадовці демонстрували закритість до представників ЗМІ, що вилилося в зниження рейтингу свободи слова в Україні з «вільної» до «частково вільної». На міжнародній арені становище України стало дуже непевним, адже переговори про підписання Угоди про асоціацію з ЄС можуть загальмуватися внаслідок незадоволення ЄС українським внутрішньополітичним розвитком, а стосунки України з Росією по суті зайшли в глухий кут через небажання жодної зі сторін іти на серйозні поступки в питаннях Митного союзу і ціни на газ. Зміни суспільних настроїв протягом першої половини цього року проявилися в подальшому зниженні довіри громадян до всіх політичних сил і зростанні їх готовності до участі в акціях протесту.

«Україна у фокусі» – щотижневий інформаційно-аналітичний бюлетень Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва (<http://dif.org.ua>).

Аналітики ДІФ:

Ірина Бекешкіна

Леся Парно

Олексій Сидорчук

Головний редактор випуску: Ірина Філіпчук

Інформаційно-аналітичний бюлетень «Україна у Фокусі» видається Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва в рамках проекту «Об'єднуємося заради реформ (UNITER)», що фінансується Агентством США з Міжнародного Розвитку (USAID) та здійснюється Pact в Україні.

Щотижневий випуск бюлетеня став можливий завдяки щирій підтримці американського народу, наданої через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID). Зміст випуску є винятковою відповідальністю «Демократичних ініціатив» та не обов'язково відображає точку зору USAID, Pact або уряду США. Забороняється відтворення та використання будь-якої частини цього бюлетеня у будь-якому форматі, включаючи графічний, електронний, копіювання чи використання в будь-який інший спосіб без відповідного посилання на оригінальне джерело.